

УДК 347.453(477)

А. П. Семенова

ТРАНСПОРТНІ ЗАСОБИ ЯК ОБ'ЄКТИ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

Наведено обґрунтовану класифікацію транспортних засобів, що можуть бути передані в тимчасове володіння та користування як об'єкти договору прокату транспортного засобу. Об'єкти договору прокату транспортно-го засобу визначено відповідно до транспортного законодавства України.

Згідно зі ст. 787 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) за договором прокату транспортного засобу наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві за плату на певний строк [1]. Договір прокату транспортного засобу – це домовленість двох або більше осіб щодо передання однією стороною – суб'єктом підприємницької діяльності в тимчасове володіння та користування транспортного засобу іншій стороні – наймачеві за певну плату, на визначений період часу для задоволення побутових (непідприємницьких) потреб. Він є різновидом договору найму і містить у своїй правовій природі риси, що відрізняють його від схожого договору найму транспортних засобів.

На сьогодні існує проблема у визначенні переліку транспортних засобів, що можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу. Необхідність визначення об'єктів договору прокату транспортного засобу викликана їх непоширеністю порівняно зі схожими договорами найму та перевезення за участю фізичної особи.

Непоширеність договору прокату транспортного засобу викликана відсутністю його нормативного регулювання. В цивілістичній літературі згадується про договір прокату ще за радянських часів, зокрема у роботах Е. А. Плоома [2], М. О. Барінова [3], якими договір прокату транспортного засобу розглянуто як різновид договору прокату, об'єктом якого виступає тільки легковий автомобіль.

На сучасному етапі договір прокату розглядався тільки як різновид договору найму (оренди) у працях російських науковців М. І. Брагінського та В. В. Вітрянського [4], С. М. Мизрова [5], Т. О. Єремкіної [6].

Згідно з ч. 1 ст. 798 ЦК України предметом договору найму транспортного засобу можуть бути повітряні, морські, річкові судна і наземні транспортні засоби. Але виходячи з того, що предметом в цивільному праві завжди виступають правовідносини, ми вважаємо, що перелічені у статті транспортні засоби є об'єктами договору найму транспортних засобів. Оскільки договір прокату транспортного засобу є різновидом договору найму, можемо зробити висновок, що перелічені різновиди транспортних засобів можуть також бути об'єктами договору прокату транспортного засобу.

Тому, на нашу думку, існує необхідність проведення класифікації транспортних засобів, що можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу.

Діюче законодавство містить перелік транспортних засобів, що можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу. У Постанові Кабінету Міністрів України від 29.12.2010 № 1258 «Про затвердження переліку платних побутових послуг, на провадження діяльності з надання яких придбавається торговий патент» [7] подано перелік видів найму, що належать до побутових. Це прокат водяних велосипедів, водяних лиж, човнів, катерів, прокат транспортних засобів, мотоциклів, моторолерів, легкових та вантажних автомобілів, причепів та інших приладів. У ст. 21 Закону України «Про транспорт» від 10.11.1994 [8] зазначається, що транспортна система України складається з транспорту загального користування, промислового транспорту, відомчого транспорту, трубопровідного транспорту, шляхів сполучення загального користування. У зв'язку з тим, що перелічений транспорт має здебільшого цільове призначення, для нашої статті особливу цікавість має транспорт загального користування.

Таким чином, як об'єкти договору прокату транспортного засобу можуть розглядатись різновиди таких транспортних засобів: залізничного, морського, річкового, повітряного, автомобільного.

На основі вказаного можна вивести перелік транспортних засобів, які входять до транспортної системи України і можуть передаватися на основі договору прокату транспортного засобу. Це такі:

1. Залізничний транспортний засіб як складова частина залізничного транспорту – це залізничний рухомий состав: вагони усіх типів, локомотиви, контейнери тощо, згідно зі ст. 1 Закону України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 [9].

2. Морський транспортний засіб – це транспортний засіб, який є частиною морського транспорту. Діюче законодавство не містить окремого поняття «морський транспортний засіб». Стаття 15 Кодексу торговельного мореплавства України від 23.05.1995 [10] містить визначення торговельного судна – це самохідна чи несамохідна плаваюча споруда, що використовується для: перевезення вантажів, пасажирів, багажу і пошти, для рибного чи іншого морського промислу, розвідки і добування корисних копалин, рятування людей і суден, що зазнають лиха на морі, буксирування інших суден та плаваючих об'єктів, здійснення гідротехнічних робіт чи піднімання майна, що затонуло в морі; несення спеціальної державної служби (охорона промислів, санітарна і карантинна служби, захист моря від забруднення тощо); наукових, навчальних і культурних цілей; для спорту; для інших цілей.

Риболовне судно – це будь-яке торговельне судно, що використовується для рибного або іншого морського промислу.

Ядерне судно – це судно, що обладнане ядерною енергетичною установкою. Ядерні судна належать тільки державі, тому вони не можуть бути об'єктом договору прокату транспортного засобу.

Усі інші судна можуть знаходитися в будь-якій формі власності, що тягне за собою можливість здійснення угод щодо цих об'єктів.

Кодекс торговельного мореплавства поділяє на декілька видів торговельні судна, серед яких об'єктом договору прокату транспортних засобів можуть бути судна, що, за Правилами безпечної експлуатації баз стоянки маломірних (малих) суден, затверджених наказом Міністерства транспорту України від 16.07.2004 № 642 [11], називаються маломірними. Тим більше, що ці Правила також містять поняття прокатних баз маломірних суден – це спеціалізована база, на якій маломірні (малі) судна надаються у користування (експлуатацію) юридичним особам у встановленому порядку, що дає можливість вважати маломірні судна об'єктом договору прокату.

Маломірним (малим) судном є судно, найбільша довжина корпусу якого дорівнює 20 метрів і менше, за винятком буксирів, штовхачів, криголамів, суден, які перевозять понад 12 пасажирів, вантажних суден, плавкранів і суден технічного флоту. Також до маломірних суден можна віднести яхти, катамарани, спортивні катери для прогулянок і водні мотоцикли. Саме перелічені вище різновиди плавучих транспортних засобів можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу.

3. Річковий транспортний засіб – це річкові судна. Та оскільки об'єктом договору прокату транспортного засобу не можуть бути великогабаритні, воєнні, ядерні та інші транспортні засоби, вважаємо розділення на морські та річкові транспортні засоби, які можуть передаватися за договором прокату транспортного засобу, недоречним і пропонуємо застосовувати термін «водні транспортні засоби».

Таким чином, згідно з нормами Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних побутових послуг, на провадження діяльності з надання яких придбавається торговий патент», Закону України «Про транспорт» та Правил безпечної експлуатації баз стоянки маломірних (малих) суден, затверджених Міністерством транспорту України, плавучими транспортними засобами, що можуть бути об'єктом договору прокату транспортного засобу, можуть бути: водні велосипеди, водні лижи, човни та катери; самохідні та несамохідні транспортні засоби, що використовуються для перевезення вантажів, пасажирів, багажу і пошти, для рибного чи іншого морського промислу, розвідки та добування корисних копалин, рятування людей і суден, що зазнають лиха на морі, буксування інших суден та плавучих об'єктів, здійснення гідротехнічних робіт чи піднімання майна, що затонуло в морі; для несення спеціальної державної служби (охорона промислів, санітарна і карантинна служби, захист моря від забруднення тощо); яхти, катамарани, спортивні катери і водні мотоцикли.

Основною ознакою плавучих транспортних засобів як об'єктів договору прокату транспортного засобу є маломірність.

4. Згідно зі ст. 38 Повітряного кодексу України від 19.03.2011 [12] Повітряні судна поділяються на цивільні і державні. Державні – це ті,

що використовуються військовою, митною, прикордонною службами, службою цивільного захисту, в органах внутрішніх справ і не можуть передаватися за договором прокату транспортного засобу.

Цивільні повітряні судна – це ті, які не належать до державних. У ч. 2 ст. 38 Повітряного кодексу України зазначено, що прототипом цивільного повітряного судна вважається повітряне судно нової конструкції, призначене для використання як цивільне повітряне судно, на якому проводяться випробування з метою сертифікації типової конструкції. А ч. 3 тієї ж статті Кодексу надає поняття модифікованого цивільного повітряного судна – це цивільне повітряне судно, на якому вперше встановлені нові компоненти або обладнання, що впливають на характеристики повітряного судна або призначені для розширення його експлуатаційних обмежень, і на якому проводяться випробування з метою схвалення встановлення цих компонентів або обладнання. До модифікованого цивільного повітряного судна також належить цивільне повітряне судно, на якому проводяться випробування з метою розширення експлуатаційних обмежень без встановлення нових компонентів або обладнання.

Усі цивільні повітряні судна можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу, оскільки Повітряний кодекс містить поняття орендаря, що є ознакою можливості їх передавання у тимчасове володіння та користування.

5. Автомобільний транспортний засіб – це колісний, тобто призначений для переміщення безрейковими дорогами, транспортний засіб.

Згідно із Законом України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 [13]:

– автомобільний транспорт – це галузь транспорту, яка забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезенні пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами;

– автомобіль – це колісний транспортний засіб, який приводиться в рух джерелом енергії, має не менше чотирьох коліс, призначений для руху безрейковими дорогами і використовується для перевезення людей та (чи) вантажів, буксирування транспортних засобів, виконання спеціальних робіт;

– автомобільний транспортний засіб – це колісний транспортний засіб (автобус, вантажний та легковий автомобіль, причіп, напівпричіп), який використовується для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій.

У свою чергу, автомобільні транспортні засоби поділяються на транспортні засоби загального і спеціалізованого призначення.

Транспортний засіб загального призначення – це транспортний засіб, не обладнаний спеціальним устаткуванням і призначений для перевезення пасажирів або вантажів: автобус – транспортний засіб, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів з кількістю місць для сидіння більше ніж дев'ять

з місцем водія включно; автомобіль легковий – автомобіль, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів з кількістю місць для сидіння не більше ніж дев'ять з місцем водія включно; автомобіль вантажний – автомобіль, який за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення вантажів; причіп – транспортний засіб без власного джерела енергії, пристосований для буксирування автомобілем; напівпричіп – причіп, вісь (осі) якого розміщено позаду центра транспортного засобу (за умови рівномірного завантаження) і який обладнано зчипним пристроєм, що забезпечує передачу горизонтальних і вертикальних зусиль на інший транспортний засіб, що виконує функції тягача.

Транспортні засоби спеціалізованого призначення – це транспортні засоби, призначені для перевезення певних категорій пасажирів чи вантажів або для виконання спеціальних робочих функцій. Оскільки вони використовуються за цільовим призначенням, то не можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу.

Усіх інших перелічених вище транспортних засоби можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу. Згідно з діючим законодавством до них також слід віднести мотоцикли, моторолери, квадроцикли та інші. Наведений перелік об'єктів не є вичерпним.

Таким чином, наведені різновиди залізничних, водних, повітряних та автомобільних транспортних засобів можуть бути об'єктами договору прокату транспортного засобу, якщо метою їх використання буде задоволення побутових потреб громадян.

Список літератури: 1. Цивільний Кодекс України : від 16 січ. 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 2. Плом Э. Л. Договор бытового проката по советскому гражданскому праву : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук / Плом Э. Л. – Тарту, 1965. – 13 с. 3. Баринов Н. А. Договор бытового проката / Н. А. Баринов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1980. – 150 с. 4. Брагинский М. И. Договорное право / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – Изд. 2-е, испр. – Кн. 2 : Договоры о передаче имущества. – М. : Статут, 2000. – 800 с. 5. Мызров С. Н. Договор аренды : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право, семейное право, гражданский процесс, международное частное право» [Електронний ресурс] / Мызров Сергей Николаевич. – Ульяновск, 2000. – Режим доступу: <http://dissertation1.narod.ru/avtoreferats1/a137.htm>. 6. Еремкина Т. А. Договор аренды и его роль в гражданском обороте : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право, предпринимательское право, семейное право, международное частное право» [Електронний ресурс] / Еремкина Татьяна Александровна. – М., 2008. – 24 с. – Режим доступу: <http://www.rsute.ru/DocLib1/Авторефераты/Автореферат%20диссертации%20на%20соискание%20ученой%20степени%20Еремкиной%20Т.А.pdf>. 7. Про затвердження переліку платних побутових послуг, на провадження діяльності з надання яких придбається торговий патент : постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2010 р. № 1258 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1258-2010-п>. 8. Про транспорт : закон України від 10 листоп. 1994 р. № 232/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр>. **9.** Про залізничний транспорт : закон України від 4 лип. 1996 р. № 273/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-вр>. **10.** Кодекс торговельного мореплавства України : від 23 трав. 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр>. **11.** Правила безпечної експлуатації баз стоянки маломірних (малих) суден : затв. наказом М-ва транспорту України від 16 лип. 2004 р. № 642 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-04>. **12.** Повітряний кодекс України : від 19 берез. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>. **13.** Про автомобільний транспорт : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2344-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>.

Надійшла до редколегії 25.10.2012

Приведена обоснованная классификация транспортных средств, которые могут быть переданы во временное владение и пользование в качестве объектов договора проката транспортного средства. Объекты договора проката транспортного средства определены в соответствии с транспортным законодательством Украины.

A reasonable classification over of transport vehicles that can be passed in temporal possession and use as objects of contract of rent of transport vehicle is brought. The objects of contract of rent of transport vehicle are certain in accordance with a transport legislation of Ukraine.